

9 januari 2015

In perioden van schaarste komt naar boven wat echt belangrijk is

Door drs. J.M.M. Polman, commissaris van de Koning in Zeeland

We leven in een uitdagende tijd, stelt commissaris van de Koning Han Polman in zijn nieuwjaarstoespraak die hij in de Nieuwe Kerk in Middelburg uitsprak. De geschiedenis leert ons echter dat bij schaarste naar boven komt wat echt belangrijk is en dat de Zeeuwen zich na grote tegenslagen altijd hebben herpakt. Daarvoor moeten we wel oude verworvenheden en oude beelden durven loslaten.

Er is heel wat gebeurd in Zeeland het afgelopen jaar. Er speelden een paar grote en belangrijke dossiers in dit laatste jaar van onze staten: de afwikkeling van de sanering van Thermphos, de samenvoeging Zeeuwse Bibliotheek en Scoop waarmee de basis is gelegd voor een sterk Zeeuws kenniscentrum, de effecten van de Programmatische Aanpak Stikstof en de discussie over de toekomst van Delta. Het was ook een jaar van terugkijken en herdenken: we hebben de afschaffing van de slavenhandel in 1814 herdacht en het begin van de Eerste Wereldoorlog 100 jaar geleden, we hebben het 200 jarig bestaan gevierd van ons Koninkrijk en van Zeeland in zijn huidige geografische vorm, en we stonden stil bij 70 jaar Slag om de Schelde.

Zelf trek ik tenminste twee belangrijke lessen uit deze gebeurtenissen, of misschien zijn het meer overpeinzingen, die ik hier graag met u deel. De eerste is dat in de vele perioden van schaarste die we in onze geschiedenis hebben gekend telkens weer naar boven komt wat echt van waarde is. Perioden van schaarste dwingen ons te formuleren waar het echt om gaat en voor welke waarden we staan. De financiële situatie van de Zeeuwse overheden door bezuinigingen, meer taken met decentralisaties met minder geld, verminderd Deltadividend, dwingen ons er extra toe onze waarden te expliciteren, wat vinden we het belangrijkste en waarom. Wat kunnen we nog, als het gaat om voorzieningen op het gebied van zorg, cultuur, welzijn, onderwijs?

Tegelijkertijd houdt dat een risico in, namelijk dat we ons terugtrekken op de eigen prioriteiten. Omdat we de handen vol hebben om – in de beste Zeeuwse traditie – al worstelend het eigen hoofd boven water te houden. Maar juist in tijden van schaarste is het des te belangrijker om te kijken of we samen nog wel kunnen wat ons alleen niet meer lukt.

De tweede les is dat de Nederlanders en de Zeeuwen zich na grote tegenslagen en rampen altijd weer hebben herpakt. Maar onze geschiedenis laat ook zien dat de wal vaak eerst het schip moest keren voordat wij weer een nieuwe koers konden gaan varen. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwam een duurzame Europese samenwerking tot stand en werden de Verenigde Naties opgericht. Pas na de financiële en economische crisis kwam er verbeterd toezicht op de financiële markten. Pas na de Watersnoodramp kwamen de Deltawerken in een stroomversnelling, werd Zeeland ontsloten en werd de landbouw versneld gemechaniseerd. Hoe erg die ramp was, die heeft er mede toe geleid dat Zeeland in de jaren '50 en '60 voorop liep. Een trendbreuk, een systeemsprong in de ontwikkeling: van achterloper in de landbouwmechanisatie naar voorloper.

Onze geschiedenis laat dus zien dat doorgaans pas een nieuwe koers wordt ingezet als de wal het schip gekeerd heeft. Het zou goed zijn als we daarvan leren om de koers te verleggen voor er weer een stranding plaatsvindt. De wereld verandert en de samenleving verandert en stelt nieuwe eisen. Wij zullen als overheden dus ook moeten veranderen.

De verschillende systeemcrises (bijv. financieel, zorg, voeding en energie) in de afgelopen jaren brengen met zich mee dat nu anders naar de ontwikkeling van onze samenleving en onze economie gekeken moet worden. Het geloof in de maakbaarheid van de samenleving en de oplossing van vele maatschappelijke problemen door middel van overheidsoptreden is afgenomen. Er ontstaat een nieuwe balans tussen burgers, overheid, maatschappelijk middenveld en de private sector, die wordt gekenmerkt door nieuwe en meer netwerken en een verschuiving van verantwoordelijkheden.

Dus de overheid en ook de provincie moet zich een nieuwe rol eigen maken. Afhankelijk van de opgaven meer interactief, faciliterende, en voorwaardenscheppend. Meer samen doen met anderen. Het netwerk Zeeland kan zaken voor elkaar krijgen voor Zeeland die partijen ieder voor zich niet voor elkaar krijgen. We moeten als afzonderlijke partijen binnen Zeeland dus nog meer naar elkaar toegroeien.

Daarnaast moeten we ook leren anders te kijken. In zijn boekje *Zee en Land, De Kracht van Kustregio's* heeft Gert-Jan Hospers dat mooi omschreven. Waar het ons omringende water lange tijd werd gezien als een vijand en een bedreiging die bestreden moet worden, wordt het water steeds meer een vriend. Een vriend die we nodig hebben voor de ontwikkeling van onze havensector, van onze visserij, aquacultuur en het toerisme. Een vriend die ons ook kansen biedt om te innoveren: op het gebied van recreatie (watersporten), land- en zeeboulevard (Zilte teelten), op het gebied van groene grondstoffen (algen, zeewier en vlas). Zee en land is naast een prachtig decor voor onder meer evenementen, ook een inspiratiebron, een muze voor creativiteit, een vestigingsfactor voor bedrijven en, getuige recente ontwikkelingen in de farmacie, zelfs een apotheek, een bron voor medicijnen.

Die innovaties komen nooit tot stand als wij zouden vasthouden aan het beeld van het water als vijand, als iets dat bestreden moet worden. Dat oude beelden de vooruitgang kunnen remmen geldt voor zoveel zaken. Dat geldt ook voor beelden van elkaar die zich een keer gezet hebben en dan niet snel veranderen. Dat belemmert de zo noodzakelijke samenwerking. We moeten ons over onze eigen grenzen te kijken en onze werkwijzen aanpassen. Niet alleen praten over dat het anders zou moeten, maar dat ook doen. Dat klinkt eenvoudig, maar is het niet.

De veranderingen in de wereld om ons heen bieden nieuwe kansen, maar alleen als we ook oude verworvenheden en oude beelden durven los te laten en durven in te zetten op nieuwe verworvenheden. Als onze kinderen nu al in plaats van boeken een iPad krijgen, en we zien dat de digitalisering in het onderwijs doorzet, moeten we dan vasthouden aan een schoolgebouw in elke kern, of moeten we zorgen dat het onderwijs als dienst voor iedereen toegankelijk is, ook op afstand? Houden we vast aan oude zorgconcepten totdat die onbetaalbaar worden – en we met lege handen staan - of kiezen we voor innovatieve manieren om zorg toegankelijk, kwalitatief goed en betaalbaar te houden? En blijven we ook als overheden steken in oude beelden van elkaar, in wij-zij-denken, in bevoegdheden, of gaan we ons gezamenlijk richten op de opgaven die er maatschappelijk liggen?

Onze gemeenten staan voor een immense taak om de decentralisaties op het terrein van zorg, jeugd en participatie samen vorm te geven. Ik heb het eerder gezegd: er is geen enkele gemeente in onze provincie die die vraagstukken en opgaven alleen aan kan. Dat zal alleen lukken als we echt bereid om daar over onze grenzen te kijken en te vernieuwen en bij een nieuwe aanpak ook te willen leren en elkaar daarvoor ruimte te willen geven.

Voor de opgaven op het terrein van veiligheid, economie, infrastructuur, sociaal beleid, voorzieningen, werk zijn we wederzijds afhankelijk van elkaar en dat vraagt vergaande en niet vrijblijvende samenwerking. Dat betekent dat het maatschappelijk niet meer verantwoord is om te gaan voor het primaire doel de eigen organisatie of alleen de eigen werkwijze in stand te houden of op te leggen. Zoals we spreken over grensontkennend werken als we kijken naar de omliggende gebieden, zouden we intern in Zeeland structuurontkennend moeten werken. Structuurontkennend werken betekent dat we als overheden gezamenlijk de overheidstaken uitvoeren waar onze burgers recht op hebben. De focus moet niet liggen op bevoegdheden, maar op de opgaven. Een effectieve aanpak van onze opgaven voor nu en de langere termijn, het verminderen van kwetsbaarheid, en een kwalitatief sterk voorzieningenniveau voor onze inwoners.

Daar hoort ook een visie bij die we delen. Voor Zeeland heeft Provinciale Staten die in het begin van het afgelopen jaar vastgesteld: Zeeland 2040. Dat is geen panklare beleidsvisie, maar een leidraad,

een agenda van ontwikkelingen die op ons afkomen en waar we als Zeeland gezamenlijk een antwoord op zullen moeten formuleren. De kunst is deze visie niet in de la te houden of in de netwerkcloud te laten verdampen maar als hulpzame leidraad levend te houden.

De visie is een mooi perspectief voor Zeeland waarbij we het belangrijk vinden onze eigen identiteit te behouden, maar dat niet te zien als behouden waarin vroeger alles beter was; Zeeland wil zichzelf blijven en daarom ook vernieuwen: in daar waar we van oudsher goed in zijn, gebruiken we nieuwe verbanden en nieuwe technologie, vernieuwen we en blijven we voorop lopen. Ook als proeftuin in de Delta.

In Zeeland 2040 worden ontwikkelingen genoemd die er al zijn: technologie beïnvloedt ons leven steeds meer, we zullen zuiniger en slimmer gebruik moeten maken van grondstoffen, de ontwikkeling dat mensen meer zelf willen, kunnen en zullen bepalen. Die ontwikkelingen moeten wij aangrijpen en gebruiken om in de voorhoede te blijven.

We leven in uitdagende tijd. We staan voor belangrijke keuzes en bij schaarste komt naar boven wat echt belangrijk is. Het gaat weer ergens over en we spelen daarin allemaal een belangrijke rol. In toenemende mate dragen u en ik een verantwoordelijkheid voor onze eigen omgeving. Het gaat om belangrijke zaken als de zorg voor onze ouders, het onderwijs van onze kinderen en de leefbaarheid van onze straat, ons dorp, onze provincie. Verantwoordelijkheden verschuiven en dat is geen bedreiging maar een kans, als we het slim aanpakken en in de voorhoede van de ontwikkelingen staan.

Zeeland grijpt zijn kansen. Laat dat de boodschap voor 2015 zijn. Ik wens u allen een gelukkig, gezond en innovatief nieuw jaar.

